

Анђелко Анушић

ОДСЈАЈ (СА) ОБА СВЕТА

I

У ОГЛЕДАЛУ КЊИЖЕВНИХ КРИТИЧАРА

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензенти
Јелена Марићевић Балаћ
Сања Перић

Издавање ове књиге подржала је
Аутономна покрајина Војводине
Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање
и односе с верским заједницама

Анђелко Анушић

ОДСЈАЈ (СА) ОБА СВЕТА
I

У ОГЛЕДАЛУ КЊИЖЕВНИХ КРИТИЧАРА

ПРОМЕТЕЈ

КОРЕНИ

Нови Сад

ПОД ЛУКОМ ОДСЈАЈА – СЕНКЕ И ЛИКОВИ

Овога лета Господњег навршиће се више од пола века од објављивања мојих првих песама у листовима *Младоси* (Београд, 1972), *Плави вјесник* (Загреб, исте године), часопис *Расковник* (Горњи Милановац). Такође, та годишњица поклопила се и са објављивањем мог првог новинског текста у поменутом београдском листу, који је, текст, означио моју вишедеценијску професионалну каријеру која (је) има(ла) своју извесну, префигурирану импулсацију, делимично у мојим мотивско-тематским реверима, *сеновићо* у поезици, а оно више у мисији писца, његово успешно или (претежно) *ошјежавајуће* кретање кроз (идеолошки) *замајљене* сфере антагонистички фрагментизованог књижевног живота са предзнаком *српски*. Под бременим новинара и писца, писца и новинара истовремено – морам рећи да је било, колико тегобно и „врлудаво”, али и занимљиво, на моменте чак часно и благодатно крочити *не увек истиом стазом*, али истим *пазом*, *духом* и *дух*, *стиопа* у *стиопа*. У *стиалном судару йраксеологије и аксиологије!* Живела су се (*са честим молебним сећањем на Милоша Црњанског!*) два истоветна а различита живота у једном, окруниле две егзистенције и – није неважно, са тачке, данас тако насушног антрополошког оптимизма! – навршио радни век од 100 година стажа!!!

Међушим, оно што је важније да се овом йриликком каже – јесте то да се о овој Сунчевој йодини найунило 45 йролећа, лейта, јесени и зима од обдањења моје йрве йесничке збирке (Човјек йјева на радном мјесту, Београд, 1980).

Оно што се, као дилема, поставља пред овог аутора – да ли је нужно (и неизбежно) оваквим поводима проговорити коју реч, макар у шкртим одсевима, о пишчевом животу који је, уверења сам, неодвојив од његовог књижевног дела. (Наравно, овде не мислим да кроз оптику његовог *жијка* треба по сваку цену самеравати, пројектовати, учитавати, вагати и естетски вредновати оно што је писац стварао.)

Моја родна Градина, одувек скрајнута, у свему посна, са неподношљивим сувишком историје чије *се крваво кретање одвијало између крижа и йолумесеца* – смештена је на топосу легендарне Суве међе, заправо Српске Трмеђе (Банија, Кордун, Цазинска крајина) данас – након низа иноверних

бруталних насртаја у минулом (двадесетом) веку на моје сународнике – *йо-йиуно зайусйеле*. Спомен на оне који су тамо столећима *вековали* чувају још, чкаљем нападнута гробља, и понегде обновљен православни храм у коме се звона ретко оглашавају. И свакако, понеко (засад још увек *невидљиво*) књижевно или публицистичко дело које у својим недрима *зиба* живот, историју, естетику и етику Српске Тронеђе, односно Војне Крајине и свих наших Крајина и Окрајина са Балканског полуострва. На, жалост, моја Сува међа је, засад, још једна (наша) српска *Окрајина* (уз ону *крајинску* и *косовскометихијску*) где је, чак и у имагинативном контексту, излишно питање: *коме звоно звони!*

Светоотачка исихастичка мисао, у лику Боготражитеља из *еремийској*, *йусйиножишйельској йеривоја*, држи да не треба тражити, жудети за лаким животом, што је, наравно, иманентно овој етичкој *майрици унуйрашњеј духовној делања*. Свакако да је ово неприменљиво, или готово непостизно уколико се (а поготово за оне из *свйтовне димензије сйварностйи*) и праксеолошки строго не следе правила овог *йоунуйрашњеној начина животйа*, и не чине дела Божје љубави. Читајући богату литературу из ове области са бројним, опитним примерима благодетног (самоповратног) дејства на субјекте ове хришћанске антропологије, као и на оне који се обраћају за помоћ овом непресушном *извору животйа*, на једној страни, и *књижевно разабирући, вајајући и вреднујући сйварностйи*, човеково свакодневно, једнодимензионално *дај нам данас*, на другој, притом осматрајући и свој властити живот – није ми било тешко да уочим да лагодан, комотан, меркантилан живот, живот по мери и диктату природних нагона и идеолошких вектора – *је најчешће йовршан, йлишйак, бљузйав, йразан, блудећи животйи. Животйи без смисла. Неживотйи, зайраво. Животйи неолойошен, или недовољно олойошен. Грехован животйи. У крајњем резулйајшу – комйликован, йежак, замршён животйи којим се неретйико а безусйешно баве надлежне ординације и йсихолошке радионице.*

На Сувој међи/Српској Тронеђи, зарана су ме дочекале посне порције живота, трпљење и свакојако (чак и) елементарно лишавање, подношење сила поднебесја, као и благодетних сила *више сйварностйи* којом кормилари Промисао, а чега (млад) човек није увек (и на време) у потпуности свестан. И то ме је пратило и сачекивало на свакој *окуци, свакој узбрдици и низбрдици* – и *йоютово кад бих се обрео на равной сйази иде се йо йосно сувомеђашко на ме жестйоко обрушавало, и йо баш када човек у йој равници йриродно очекује, жуди за мало йредаха и олакшице*. Али мало је таквих повластица било, слава Богу. Јер вредело је *животйу дайи одйовор*, како би рекао Викйор Франкл.

(Наравно, све ово никако не треба схватити буквално, и поготово не императивно, како, наводно, овај аутор прижељкује или пледира да сваки писац мора, на пример, да окуси макар *мрвицу од јединствене, нейоновљиве судбине*, рецимо, Дикенса, Горког, Бабелја, Булгакова, Пастернака, Варлама Шаламова /или не дај Боже Лорке, Петефија, Манделштама, П. Целана/, Солжењицина, Буковског, или код нас Кочића, Ћоровића, Душана Васиљева, Григорија Божовића, Растка Петровића, Пекића, Михаиловића, Ћопића, Марка Враћешевевића, Ивана Ивановића, Гојка Ћога – како би му то на невиђено гарантовало да ће иза себе оставити, ако не монументално *живојно дело*, а оно барем, знака јавне пажње и књижевне историје вредно стваралаштво. Мислим да су, иначе, та херојска, подвижничка времена прошла!)

Одлазак у Петрињу, и потом и Загреб на школовање уз рад (у то време развијен, референтан образовни модел), и непрестано учење и самообразовање, напосе *чишћање као дисање* које траје, ево, у континууму, моју *сувомеђашку сџазу* преусмерило је на новинарску, професионалну стазу којом сам доспео скоро до свих антрополошких тачака моје литературе. *И физички сам био* у готово свим тематским (мотивским) ревирима мојих проза, приповедака и романа, па и поезије; видео, или *довидео* (створио) скоро све моје ликове, било историјске или оне из стварности – ликове иза којих *бдије, сџражи* живи-живцати, сушти живот, што, наравно, није једини (пред)услов за успешно књижевно дело.

На вазда *искушеничком*, животном простору *зајадних Срба* (*Тамо њде је смрт саму себе надјачала*, В. Поповић: *Очи*), срећући се у новинарском послу са широким кругом људи разнородних карактера и живота, пружа се (понеком) писцу извесна мотивацијска подлога – *џремда у овоме њољу са мнојо засејаних мина њреба биџи двосџруко оџрезан!* – а мени се управо умилоствивила таква *џоџицајна џрилика*, на добар начин, чини ми се, да будем у *доџицају са разноликим димензијама сџварносџи, мнојосџруким облицима људској искусџва, односно слојевийџим ревирима џсихичке сџварносџи*.

И отпочели су, најпре, моји први „судари” са грубом (замешетаљском) радничком стварношћу, са симулакрумом *социјализма, радничкој самоуџрављања, уџрављачком улојом радној народа*; корисна сретања са малобројним ребелима којима сам и сам припадао (и припадам!); моји рани, јавни окршаји са комунистичким *дрмацијама* у радним колективима и општинама (као и на републичком нивоу Хрватске!) који су себе, своје *обнашање дужносџи* партијског *маџличарења* поистоветили са фабриком, градом, републиком, државом. Ауторитарну, фино просејану диктатуру једнопартијског политичког система добро сам још тада упознао, и у хоризонталној и вертикалној равни, научио да доцније у џаволски „разиграном” топосу власти

лако препознам *лукавство ума* оних који се у основи баве *рибарством људским душама*. Сваком интелектуалцу, а тако и писцу, пресудно је да на време тачно (о)чита знакове *заробљеног ума*.

Малигни политичко-сепаратистички процес који је уследио након *дозираној њојара* масовног националсоцијалног покрета у Хрватској (МАСПОК, пролеће 1971) отвориће на *обрнути* начин затомљени (*ујушен*), нерешен историјски, национални, друштвени и културни статус (и развој) српског народа у овој републици. (То ће циљано, прорачунато довести, као што се и десило, до агресије на Србе, рата, и геноцидног изгона више од 300.000 српских цивила августа 1995)

Уследила су и моја помна изучавања историје и културне историје и књижевности српског народа у Хрватској; путовања по местима и градовима у Хрватској (као и БиХ-е доцније), где су у знатном броју живели наши сународници; помагање у оснивању или обнављању српских културних друштава; обилажење цркава и манастира, као и бројних губилишта масовног страдања нашега народа (*Ту Јуда не гријема: Очи*, В. Поповић); праћења протестних скупова крајишког света са обе стране Уне, угроженог од нове „хрватске демократије” и муслиманских фундаменталиста; бележења, извештаји, фотографисања, интервјуи, и моји (репортажни) текстови са тих ходочашћа и опошљаја, али и са ратишта, а које сам објављивао у листовима и новинама који су исказали интерес за то, или већ тада неговали *културу њамћења*, а да тога можда и нису били свесни.

Отварајући тада на новинарски начин непознату, али и прећутно скрајнуту, или боље речено *зобраћену тему* – историјску антропологију Срба за западних обода Балканског полуострва – истовремено сам је и отворио на песнички, књижевни начин, написавши најпре (1987) роман *Ђавоље ојњишће* који је до данас остао у рукопису! Тематско-мотивску окосницу овог, у основи иронијско-сатиричног романа чини оквирни социјални миље са, у позадини (неизбежним!) националним акцентом као тачком драмског пресека. Три године касније (1990) започео сам писање романа *Ђуранска инквизиција* (сличне тематике која је, срећније, успешније уметнички транспонована), а који је због рата и присилног одласка (претње смрћу) из Загреба у Бањалуку (јуни 1991) остао недовршен, и чији се (поодмакао) рукопис замео у изгнаничкој *вејавици* и *сметовима*. Ипак, за утеху, из овог романа објавио сам два поглавља – први у новопокренутом часопису СКД „Просвјета” у Загребу *Нови љејојис* (1991), фрагмент под насловом *Главонадни биљеј* – и други у обновљеном часопису *Зора* (Книн, 1991) ослловљен *Збојом, ванземаљци*. У истом часопису објавићу и руковет песама (1992. и 1993) од којих ће неке бити уврштене у моје наредне песмозбирке.

Па, ипак, по моме суду, *оѿворени ѿечайѿ* поменуће теме, на достојан, стилско-језички експресиван начин транспонован је тек у мојој четвртој песничкој књизи *Зимзелен и олово* (Београд, 1992). Идеолошки *оѿубана ѿема*, као и порекло аутора из *авнојевској забрана* друге републике – учиниће да ова књига остане непримећена (непрочитана) у ономашњој књижевној јавности, поготово у Србији, и поред чињенице да је штампана у угледном БИ-ГЗ-у, и рецензована руком уредника *Рајка Пејрова Ноја*. И песничка збирка *Некршћени дани* (1994), објављена у гласовитој, београдској издавачкој кући *Раг*, поделиће исти *мрак јавне неѿримећеносѿи*.

Рат, страдање, егзодус (1991–1995, те 1999) као тема (заправо наставак, испоставиће се, Другог светског рата и брутални реваншизам *ѿоражене осовине*); стварање РСК и РС, и неизбежно (дуалистичко) имагинизовање дубље (и скорашње) историјске прошлости *index librorum prohibitorum*; ризична контекстуализација пресне идеолошко-политичке (текуће) стварности; фокусација погубних, традиционалних и *сѿраначко-ѿарѿијских шизми* (*срѿско-срѿске исѿраје*) унутар корпуса истог народа; неподношљиво незавидан (*не-навиган*) положај српског народа не само на Балканском полуострву, већ и много шире; антрополошко затамњење и онтолошко осујећење живота и будућности целог једног народа (трајно урезивање исконструисаног хибриса) посредовањем глобалистичких пројекција/вивисекција *in vivo* нове геополитичке стварности (*нове нормалносѿи*) са *сѿарим* рукописом ватиканско-немачко-енглеско-америчке црно-црвене *Инѿтернационале која је одменила комунизам, свог коѿиланској убицу* – то ће бити, поред осталог, магистрални ток са притокама и рукавцима мотивско-тематског регистра мог књижевног дела.

Током рата, и након ове *морије*, настаће моје нове песничке и прозне књиге на које ће бити бачено одвећ мало шкртог светла, углавном из домицилног ауторовог окружења. О ѿима ће први, вишекратно, афирмативно писати Н. Вујчић, Н. Деветак, З. Крстановић, Златко Јурић, Борис Лазић, Радмила Поповић, Мићо Цвијетић, Вељко Стамболија, и нарочито **Слободан Наѿрагић** који ће о мојој *Срѿској крајишкој ѿеѿралогѿији* написати веома инспиративну (досад највећи оглед о моме књижевном делу) студију на више од стотину страница (*Тумачења и вредновања*, Б. Лука, 2024).

А посвећенички истрајно, са филингом засигурно најтананијег књижевног зналца и тумача литературе у Републици Српској, у то време – мојим књигама бавиће се професор **Живко Малешевић**. Такође овоме узаном кругу, уз **Љиљану Лукић**, припада, на првом месту, **Славица Гароња** (Радованац), и сама врсна списатељица, фолклориста, универзитетски професор. Акрибични зналац вишеслојне историјске и културне прошлости *зайагних Срба*, Славица Гароња је студиозно осветлила уметничку суштину многих

мојих песничких и прозних књига, и њој, међу првима, припада пресудна заслуга у напору да моје књижевно дело прикаже (и учини) *видљивијим* у фингирано *ћоравој*, а *национално одрођеној* књижевној јавности Србије.

Међутим, и упркос овим светлосним сноповима, моје књиге нису биле у жижи књижевних критичара, водећих часописа и жирија, а нити је њихов аутор (често) позиван на фестивале поезије и прозе у отаџбини свих Срба, изузимајући овде *Бранково коло* и његовог директора песника **Ненада Груји-чића**, родом испод Козаре, из чијих ћу руку управо примити моју прву, значајну песничку награду *Печат вароши сремскокарловачке* за песничку збирку *Штај од њисмена* (1996). Не могу се, наравно, превидети и заборавити, напротив, ни *ћрви њозиви и моја њосћовања на Косову и Мејхохији од сћрране шамошње асоцијације срсских њисаца*, уочи самог разбијања Југославије и рата, као и након његовог завршетка. Као ни моја учешћа на *Смедеревској њесничкој јесени*, а благодарећи исконски *родољубиво сензићивном* песнику **Горану Ђорђевићу**.

(Мрзилачка хука и хула која се ништитељски стуштила на српски живаљ у Хрватској, Словенији и доцније у БиХ-и – већ се столећима раније – и деценијама у заједничкој држави Брозославији – без престанка обрушавала, и нетом хучно, завршним трагичним акордом, стутњила на наше сународнике *у јужној срсској њокрајини*, и они су *ћрви јавно* исказали *солидарносћ* и *ћружали њомоћ* и *морално бодрене* својим саплеменицима на северозападним странама авнојевске државе. Нажалост, као да су прозрели удес потомака Војних Крајишника који ће их и саме задесити 1999. године, па потом, у таласима *безолујно њоштајати*, од 2013. до 2024. године).

Исте године кад сам овенчан наградом *Бранковој кола* (1996) објавићу и књигу прозаида *Христ са Дрине*, збирку лирских медаљона-рефлексија *црне буре* која је нетом у *црно завила* Републику Српску Крајину и њене староседеоце. *У њим њесмама у ћрози ћрви сам у нашој савременој књижевносћи алузивно, архећићски ћризвао лејендарну (срску!) Аћланћиду да би, заћраво, сеновићо имаћинизовао Срску Крајину као нововековну срску Аћланћиду заћадно од Дрине, Дунава, Саве и Уне*. Тај топос поетички сам посредно, делимично *разлисћо* и у књизи кратких (такође у суштини) лирских проза *Одблесци* (1998), непосредно у *ћроћоћрозно* лисћићу *Нећосћојећи адресаћи/Пре оћићије бродолома* (68–69) а потпуније транспоновао у књизи прича *Усћомене из њакла* (1999), да би топос *крајинске Аћланћиде* и романсирао у прози *Адресар изћубљених душа* (2006). У овоме делу где сам ту савремену Атлантиду топонимићски означио као *Мећуречну Аћланћиду*, приказује се стање непосредно уочи грађанско-верског рата у Брозославији, разбијање Српске Крајине и геноцидни изгон крајишког света.

Топос *крајинске Ајлантиде* као савремене *српске Ајлантиде* прва је у мојим прозама теоријски лоцирала проф. др **Сања Ђ. Мацура**, пишући о томе (вишекратно, о више мојих прозних књига) у своме научном раду (2011) који се налази у овом брeвијару, те као нотације у мојој библиографији. Можда је управо благодарећи рецензији професорице Мацура мога романа у рукопису *Прозор ошворен на висибabu и кукурек* (Источно Сарајево, 2010), али сигурно и рецензији *Стијана Ђорђића* – у извесној мери допринело његовом овенчању наградом **Светозар Ђоровић** исте године. Професорица Мацура обреће се (2016) у Жирију за награду *Злајна сова*, на конкурсy, под шифром, за најбољи роман у рукопису, чији је титулар Завод за уџбенике и наставна средства у И. Сарајеву. Мој роман *Гласови са јрранице/Српска крајишка тејралоија I* добиће тада прву награду, а кога ће рецензовати управо проф. др Сања Ђ. Мацура. Тај ће роман 2017. бити овенчан и престижном наградом САНУ *Бранко Ђојић*. А неколико година раније, о појединим мојим песничким и прозним књигама писао је и други професор са Филолошког факултета Универзитета у Бањалуци др **Ранко Појовић** (2007), затим о романима у два наврата (2010. и 2011) у својој компаративној студији, коју сам уврстио у овај књижевнокритички избор. Управо ће професор Поповић у овој студији апострофирати да моме роману *Адресар изјубљених душа* припада примат првог романа у српској литератури о паду Српске Крајине, истичућу моју дугогодишњу, вишестрану посвећеност (као песника, првенствено, али и као прозаисте, антологичара, публицисте) овом *зајраничном јросјору и изјону Крајишника*. Додао бих само, зарад целовите слике, да се мој роман *Силазак Сина у сан* (Б. Лука, 2001) у целости бави предратним политичким превратом и државним ударом сецесионистичких република у Другој Југославији, агресијом на српски народ у Словенији, Хрватској и БиХ-и, ратном трагедијом *српској зајраничној јросјора*, и горком слутњом о паду РСК, и овај роман је, заправо, *јрви јом моје јррилоије о овој јдеми* – заједно са романима *Адресар изјубљених душа* и *Прозор ошворен на висибabu и кукурек*.

Ван сваке је сумње да су афирмајивна кријичка и есејистичка обасјања неколицине мојих јесничких и јрозних дела од сјране ових уважених бањалучких јрофесора, *на моје књижевно дело ошвориле (или макар одшкринуле!) јрозор у књижевнокријичкој и чийјалачкој јавности у Србији*.

Уследиће, потом, објављивање, код угледних издавача у Србији, мојих песничких књига, међу којима и *Крсиј од леда* (2000) и *Лишурјија за јорражене* (2003) које су, иако о њима није писала званична књижевна кријичка, биле у најужем избору за *Змајеву награду* (превагнуо један глас на другу страну!), али и у ужем избору за награде *Стефан Првовенчани/Жичка Хрисовуља, Јефимијин вез, Милан Ракић*. Уз ове збирке, као и песничке књиге

Шпай од њисмена, Жив си, кажеш, Зимно месџо и *Плајно*, збирку песама *Слава и њоруџа* (2008) која је објављена у краљевачкој *Повељи* – лично сматрам својом најостваренијом песничком творевином. *Зачудо, уџраво је ова књиџа једина моја збирка која је остџала айсолуџино џређуџана на срџској књижевној сцени, изузимајуђи џромойџивну беседу Бојане С. Панџовиђ у Кулџурном ценџру Беоџрада!* До данас ми није познато да је неко о њој уопште „загребао” словце! Такође су остале пређутане и књиџе кратких проза *Одблесци* (1998), *Усџомене из џакла* (1999), *Прекодринчеви зайисци о Косову* (2004), песничка књиџа *Мислиш у злаџу, чиниш у сребру* (2003), као и збирка песама за децу *Чудилица* (2011), али и превод на енглески мог романа *Силазак Сина у сан/The Son's Sinking Into Sleep* (2003).

Чиме то, и како објаснити? Веђ сам делимично одговорио, али ћу касније још нешто додати.

Награде *Бранко Ђоџиђ* и *Гордана Тодоровиђ* (*Зимно месџо*, 2017) као да ће потађи интересовање за моје књижевно дело и проширити круг књижевних критичара. Са посебним сензибилитетом, књижевнотеоријским и књижевноисторијским аналитичким увидима, мојим песничким и прозним књиџама посвеђенички бавиће се *Милица Миленковиђ* која ће својим афирмативним текстовима побудити шире интересовање за моје стваралаштво. *Миленковиђева, заједно са С. Гароња, Љ. Лукиђ, С. Иђњаџовиђем, М. Радовановиђем, В. Сџамболијом и С. Наџрадиђем сџада, свакако, у најисџрајније, џа и џонајбоље џумаче мојих џесничких и џрозних дела.* Њиховом кругу придружиће се, свако са својим уџечайљивим рукоџисом, *Жељка Авриђ, Александра Ђуричиђ, Мирослав Тодоровиђ, Радован Ждрале, Сџојан Ђорђиђ, Милан Мициђ, Момчило Голијанин.*

Појава моје збирке приповедака *Пре блеска, а џосле олује* (2012) о којој ће луцидно, са одличним познавањем моје теме и (укупног) историјског контекста – писати млађани *Лука Баљ* (ЛМС, 2013) – најавиће *младу џарду* књижевних тумача који ће се заинтересовати за моје дело, међу њима и оних који нису били ни рођени у време разбијања Друге Југославије и грађанско-верског рата, или су били још деца, средњошколци, студенти. Проф. др *Ђорђе Десџиђ* писаће заиста студиозно о књиџи приповедака *Писмо Пеџру Кочиђу и још џонекоме* (2015) и збирци песама *Жив си, кажеш* (2016).

Радосно ће изненадити изнијансирана, концизна аналитичко-синтетска сублимација уметничке супстанце из самог средишта књижевног текста, са суптилним, *засењеним* компаративним самеравањима, с једне стране, и с друге, поуздана обавештеност о слојевитој, и мало познатој (литерарно необделаваној) теми *зайадних Срба* – у текстовима *Ненада Сџанојевиђа*, као и у огледима и критичким интерпретацијама *Николе Маринковиђа, Слађане*

Илић, Жарка Миленковића, Јелене Ђ. Марићевић Балаћ, Расиќа Лончара и Сање Перић. Ова чињеница духовно бодри, па и надеждно теши и *скрушава*, зашто не рећи, сваког писца, па тако и овог аутора – *да ће своје дело, ипак и у ово време, можда имати коме да оствари*, будући да је посреди *млада ђарда* људи од којих неки и сами *књижевно стварају уметнички вредне њекстове*, а који су већ озбиљно заборавили и на научну стазу, или су на корак пред њом.

Од близу 230 књижевнокритичких, и текстова друге, жанровске провенијенције (за које знам), а које сам нотирао у биобиблиографији на крају ове књиге – у овај избор уврстио сам (чак!) **162** прилога, из пера **82** аутора који су писали о **42** моје књиге. Можда превише? Нека о томе свој коначни суд дају други. *Управо ови олашени (и, можда, њихови њаленњовани ученици и студенти), који стурним кроком долазе, и којима овај ђрешни њисац верује!*

Погледа ли се професионална структура оних који су писали о мојим књигама (тражећ' у њима *сенке и ликове, ликове и сенке!*), види се да су се мојим књижевним делом претежно бавиле моје колегинице и колеге, писци и песници, да би се та структура (квалитативно) изменила након крунисања наградом *Светозар Ђоровић*, и поготово *Бранко Ђојић*.

На самом крају, могу се поставити два реторичка илити аутопоетичка питања:

Прво: да овај аутор није имао биографију какву је имао, да није прошао стазом којом је морао да иде, и још није са ње одступио! – да ли би његово књижевно дело било другачије? Да ли би га – оваквог какво јесте – уопште (и) било? Оно што могу поуздано да кажем јесте да би овај аутор постао то што јесте, о чему посведочује и ова књига. Једино је могуће, са претежућим процентом вероватноће, да би моје дело било, сасвим сигурно, жанровски другачије, сведеније, редуковано на знатно мањи број, можда само песничких књига, које би се (безгласно) утопиле у генерацијску просечност? Или би било сасвим супротно?! ***Најзад, да ли би оно било, у целини узев, боље, на вишој естетској лесњици, или њак уметнички мање остварено, недосејнућо, осиромашено у својој њонућеној, моњивско-њемајској и стилско-језичкој њуноћи, самојоњкрадено у својој сушњини?***

Поузданог одговора нема, и тешко да га и може бити. Оно што једино, са потпуном спознајом и одговорношћу могу да кажем јесте то да је потписник ових редака објавио, или тачније речено *само одшњамњао* и неколицину сасвим **сувишних** књига – како (у) своме опусу, тако **сувишних** (непотребних) и корпусу српске књижевности.

Друго: Да ли сам као писац задовољан – упркос свему – одзивом (рецепцијом) мога дела у књижевно-критичким круговима, научној књижевној и културној јавности Републике Српске и Србије?

С обзиром на *географску ајарџносћ* мог места рођења, на вишевековну територијалну *неуцеловљеносћ*, и мрзилачку стигматизацију српског народа на полуострву којег са *терминајторским љредумишљајем* у свету католичко-језуитске преминације називају Балканско, затим на вишедеценијску *авнојевску заробљеносћ* истог народа у више република (и његову комунистичку, вештачку идеолошку поделу на некакве *десне* и *леве*), а које су се, републике, подржане колективним Западом, у међувремену *рајом* (само) *ејтајшизовале*, и тиме (само)отуђиле и трајно асимиловале знатан проценат српског етноса – што је, поред осталог, за последицу имало (и има) ригидно дејство *алијенације* дугог (можда и неповратног) трајања, *јо јесћ* *немојћносћ* *сјварања* и *заокруживања инјшејралној срјској културној духовној љросјора до данас* – *за шјо сасвим факјичку одјоворносћ* *сноси* и *срјска инјелекјуална елијта*, она научна и јавна, као, можда, још и више *нарцисоидна, огнарођена, у бјиш* *несјособна, недорасла, шаролика, јошкуљлива, љреварна јолијичка (и државничка) дружина јод зајадним координатама ујшцаја и усмерења* – с обзиром, дакле, на ту сложену, „пратећу” патолошку симптоматологију, уобзирјујући овде, свакако, и *шјему моја књижевној дела као својеврсјан редукционисјички факјор у њејовој рецејцији* – не могу, ипак, да будем (сасвим) незадовољан одзивом и пријемом моје литературе у тангираном простору. Напротив.

Али оно што са извесном сигурношћу могу да кажем јесте да, и упркос бројним, престижним књижевним наградама које сам добио, као и скупини референтних текстова о мојим књигама – моја поезија и проза (приповетке и романи) нису још у целости, нити су на добар, задовољавајући (заслужени?) начин прочитане и оцењене. *Наравно, љријом нијошјо не мислим, јер јо није, најросјо, љриродно и мојуће, а нији је јо нужно* – *да за живојта једној љисца шјакав целовиј јосао буде урађен*. Кад би то било могуће, онда би се сваки писац морао забринути над својим делом, у смислу шта он то оставља (и да ли ишта оставља) неким будућим тумачима и читаоцима. Али... али – остављам то *али* времену и књижевној историји.

Међутим, белодано видим и непорециво сведочим, а осматрајући књижевнотеоријску и разнолику праксеолошку раван раздробљене, „лутајуће”, идеологизоване, махом *одлејљене* од традиционалног (али и савременог) контекста и реалитета, интересно устројене, умногоме *бескрвне* (и анационалне!) књижевне стварности у Србији (позиви на манифестације, научна рецејција, сарадња у часописима *јо јозиву*, награде, антологичарска вредновања, гостовања у иностранству, преводи) – *да моје књижевно дело још ни издалека није ујвврђено у канону срјске књижевносји*. Дакако, то је тешко (било) и очекивати с обзиром на апострофирано хронично одсуство

оног *ѿрвої, кључної канона – канона инѿнеїралносїи срїскої кулїтурної духовної ѿпростора, коїи ко зна да ли ће икада и биїи досеїнуї!*

Теши ме чињеница што нисам усамљен у тој позицији.

Као и спознаја да је часно и повлашћено (и једнако тешко, у онтичко-историјском, *завейном смислу* њеног *миленијумскої* трајања) *ѿприадаїи срїскої лиїтерайиури, називайи се срїским ѿисцем.*

У Новом Саду, септембра 2022 – новембра 2024.

Аутор

СТВАРНОСТ КАО ДА СЕ ЖЕЛИ САМА РЕКРЕИРАТИ

Прва песничка књига Анђелка Анушића „Човјек пјева на радном мјесту” (Зайис, Београд, 1980) једна је од ретких књига која за своју песничку предметност користи теме из радничког живота. И сам тренутно из тог света, Анушић је проникао у све сфере радничког живота разлажући га и доводећи у корелацију са сопственим искуством.

Његови песнички јунаци приказани су у својој динамици, у стваралачким напорима и свакодневној борби. Отуда у овој поезији тонови социјалног и критичког који појачавају поетску експресију.

Анушићева песничка грађа је извађена из свакодневнице, али је поетски актуелизирана и семантички освежена. Не либећи се колоквијалног говора песник га у различитим комбинацијама и метафоричким обртима чини поетски незаменљивим, посебно потенцирајући његову једноставност и изражајност.

У основи Анушићевог певања је метафора (углавном генитивна) која отвара пут ка новој поетској стварности, односно представља удаљавање или избегавање од клиширане стварности према новим равнима суозначавања. Тиме је постигнута поетска тензија, а песма је попримила метафоричку удаљеност од стварности. Метафора у савременом песништву, по Х. Фридриху, све мање се заснива на поредби а све више тежи апсолутном изједначавању. Овакву тежњу срећемо и у неким Анушићевим стиховима у којима стварност као да се жели сама рекреирати:

...ваше ријечи постадоше
наша Мјера Вага и Утег
наша Граница
и наша Црвена Оловка за наше Задаће
пуне грешака...

(Ода радничкој класи)

У структури ове књиге можемо разликовати две врсте песама. Једне су песме са наглашено социјалним и критичким тоновима, а друге којима би боље одговарала одредница *йеснички зайиси* (што је и формом у књизи означено) у којима преовладавају бајковити и медитативни слојеви који су ближи сновиђењима (*Призор са йрадийељком и муњом, Касни орах, Љубичасійи врисак моје драје, Инвенйар двадесеї йрвої сїюљећа*, и др.). Но, и поред тога оне чине уједначену песничку целину на мотивској и семантичкој равни доследно спроведену, па на моменте чак и исфорсирану.

Наиме, Анушић је неке мотиве варирао кроз различите углове песничког субјекта одузимајући им понекад поетску уверљивост или читаву песму подређујући метафоричким исказима.

У најбољим песмама (као нпр.: *Сунце живих, Шїа видим и шїа зажелим, Осмочасовни космички леї, Радници сїанари-самци, Телевизија међу радницима*) Анушић је показао своју песничку зрелост, наговештавајући неке друге одлике – иронију, на пример у песми *Телевизија међу радницима*.

Ако буде истраживао и другачију поетску грађу, од Анушића треба очекивати још боље песме.

(*Млагосї*, Београд, 3. октобра 1980)

Никола Вујчић

Найомена: као и књига, приказ је објављен „царствујућом” латиницом, под насловом предметне књиге, а овде га доносим у *ћириличној руху*, свесно се огрешујући о оригиналност!

ПЈЕСНИК ЗАНЕМАРЕНЕ СОЦИЈАЛНЕ ТЕМЕ

(...) Док је већина савремених пјесника заокупљена човјеком који је далеко од рада, Анушића занима искључиво човјек који ради. Јунак његових пјесама је радник, његово радно вријеме, а његов једини свијет је свијет рада. Човјек који ради је бог. Радник је, објављује пјесник, средиште свијета „и Земља ће се убудуће вртјети око мојих гаравих другара из Треће смјене”.

Цијели човјеков живот пјесник редуцира на живот у творници, на радном мјесту. Изван рада нема ничега, а све што вриједи потјече из рада. У свијету који је изједначен са свијетом рада, у тој Анушићевој Утопији господари су они који раде. Њима је све подређено, они су власници свега, а кад долазе кући „долазе као побједници из велике битке окићени са осам звијезда”. Анушићеви радници су једини истински јунаци времена!

Тематски је Анушић близак социјалној литератури између двају ратова, док се стилем уклапа у експресионистичку традицију. У најбољим пјесмама – *Телевизија међу радницима*, једна је од таквих – он се успијева отхрвати неким погрешно протумаченим или претјерано поједностављеним идејама о радничкој култури. Такве курентне пароле он понекад изравно иронизира, рецимо у пјесми *Проблем увођења радника у лиџерайуру*, али каткад с њима и непотребно кокетира.(...)

Но, на основи десетак вриједних и свјежих пјесама, које збирци „Човјек пјева на радном мјесту” осигуравају позитивну оцјену, може се закључити да је Анушић пјесник који има довољно снаге и довољно оригиналности да пјеснички обликује и изрази врло сложене (у савременој литератури занемарене) социјалне теме.

(*Вјесник*, Загреб, 28. јануара 1981)

Јосип Павичић

Напомена: као и код претходног приказа – приступио сам и овоме, с тим што сам, осим *моја насловљавања*, и ћирилизације текста, био и радикалнији, те неколико уводних и пропратних реченица које су општег карактера (из социологије рада, културе и књижевности) изоставио, опет се свесно огрешујући!

ТЕЖЊА КА УТЕМЕЉЕЊУ ВЛАСТИТЕ ПОЕТИКЕ

Годинама је већ поезија Анђелка Анушића препознатљива за оне који пажљивије прате сазвучје савременог пјесништва у нас. Издваја се по уочљивој намјери да избјегне и занемари ларпурлатистичке ауто-страде и путање разноврсних, од плодних и аутентичних до мање или више помодних поетика, и да покуша афирмирати властиту, утемељену у свијету рада и дистанцираности спрам искључивости захтјевног „ја”. Овим се не жели рећи да је то поезија која би оштро устрајала на опреци: Поезија само у себе загледала – Ангажирана поезија.

Исписујући своју ангажираност, А. Анушић инкорпорира и оно што му се чини дјелатним из сензибилитета и досега софистициранијих поетика. Прије свега, елементи лудизма и захтјев да се располаже информираним читаоцима заузимају кључна мјеста у питањима стила и рецепције његова пјесничког дјела.

(Из рецензије)

Соња Манојловић

Напомена: Фрагмент је, као и наредни, ћирилизован, и одређен му је наслов!